

Український соборницький рух на Лемківщині під впливом державотворчих процесів 1918–1919 років

Метою статті є розкрити особливості національно-визвольних змагань серед лемків в контексті державотворчих процесів в Україні в період 1917 – 1920 рр. Ці події стали яскравим свідченням боротьби населення за національне визволення. Вже перші дні національно-визвольних змагань засвідчили бажання значної частини лемків об'єднатися з усім українським народом. Однак характерною особливістю цих процесів була різноманітність напрямків національно-визвольного руху. Якщо на сході галицької Лемківщини домінували проукраїнські впливи, то у західній її частині спостерігалось протистояння між українським та москвофільським рухами. Проте загалом було очевидним, що національно-визвольний рух на Лемківщині відбувався в контексті загальнонаціональних процесів українського державотворення.

Ключові слова: Лемківщина, національно-визвольні змагання, соборницький рух, Повітова Національна рада, вічевий рух.

Ihor Lyubchuk

Ukrainian Cathedral Movement in Lemkivshchyna under the influence of state-building processes of 1918-1919

The purpose of the article is to reveal the peculiarities of national-liberation struggles among the Lemkos in the context of state-building processes in Ukraine from 1917 to 1920. These events became a vivid testimony to the struggle of the population for national liberation. Already the first days of the national liberation struggle have shown the desire of a large part of the Lemkos to unite with all ukrainian people. However, the characteristic feature of these processes was the diversity of directions of the national liberation movement. In the east of Galician Lemkivshchyna was dominated by pro-Ukrainian influences, in the western part of it there was a confrontation between the Ukrainian and Muscovophilic movements. However, it was generally clear that the national liberation movement in Lemkivshchyna took place in context of nationwide processes of Ukrainian state-building.

Key words: Lemkivshchyna, national liberation struggle, cathedral movement, Provincial National Council, Victory Movement.

Трагічними і водночас героїчними сторінками переповнена історія України новітньої доби. Однією з них є славні події українського державотворення Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР), 100-річчя проголошення, якої відзначається цього року. У статті прагнемо сфокусувати увагу на території українсько-польсько-словацького пограниччя, де проживала українська етнографічна група лемків та ставимо собі за мету розкрити особливості національно-визвольного руху у найдаліше висуненій етнічній території проживання українців.

Сьогодні територія Лемківщини адміністративно входить до складу трьох держав, а окремі представники громадського проводу продовжу-

ють спекулювати питаннями національної ідентичності цієї етнографічної групи, нав'язуючи їм ідеї етнічної окремішності. Участь лемків у державотворчих змаганнях українців 1918–1919 рр., є переконливим свідченням, яке спростовує подібне політиканство.

Зважаючи на особливість цих процесів, а особливо на їх інтерпретацію відповідною термінологією в історіографії, вважаємо за необхідне звернути увагу на окремі не зовсім відповідні поняття. У лемкознавчій літературі, розділи якої торкаються подій 1918–1919 рр. натрапляємо на поняття Вислоцька республіка, Команчанська республіка, Східнолемківська республіка, Фльоринська республіка, якими вважаємо автори

нібито хочуть підкреслити важливість державотворчих процесів серед лемків¹. Використання подібної термінології вважаємо не відповідає дійсності, оскільки проаналізувавши значну кількість джерел (архівного, пресового, мемуарного) характеру ми ніде не виявили офіційного проголошення подібних республік.

Визвольні змагання українського народу 1918–1919 рр. стали переломним етапом в етнонаціональних процесах на Лемківщині. Лемківський край був найзахіднішою українською етнічною територією, яка за словами С. Ярославина «була довгі літа під сильним полонізаційним тиском,.. а денаціоналізаційні намагання польської верхівки викликували сильний опір лемків та виворювали в них вороже ставлення до поляків»². Під впливом активізації національно-державницьких устремлінь українців Галичини у 1918 р. частина лемків стала на захист ідеї української державності. Укладення Брест-Литовського договору з Українською Народною Республікою стало джерелом лемківських сподівань на звільнення від польського засилля. В окремих громадах Лемківщини з цієї нагоди було відслужено урочисті богослужіння за участю великої кількості людей. Ці події тільки активізували українські національні домагання серед населення та пожвавили етноконсолідаційні процеси в регіоні. З цього приводу 3 березня 1918 р. в Сяноку відбулася багатолюдна маніфестація, організована Народним комітетом під керівництвом о.Олександра Константиновича, учасники якої пройшли вулицями міста та вивісили на будинку Народної торгівлі транспарант з написом «Хай живе українська держава»³. Лемківський громадсько-політичний актив все більше дистанціювався від Польщі і декларував свою соборницьку ідею. Цьому сприяла і постанова Всенародних Україн-

ських Національних зборів у Львові від 19 жовтня 1918 р. в якій зазначалось, що вся «етнографічна українська область в Австро-Угорщині... з влученням Лемківщини, ... творять одноцільну українську територію»⁴.

1 жовтня 1918 р. у Новому Сончі відбувся з'їзд під проводом колишнього посла В. Яворського на якому лемки заявили, що «не хочуть бути з поляками під одним дахом» та домагаються приєднання їх до «українського краю в рамках австрійської держави»⁵. Ідея незалежності українських земель та створення національної держави не відповідала політичним концепціям відновлення польської держави і вела до подальшого загострення українсько-польських стосунків. Тому очевидним є, що Лемківщина як і загалом Східна Галичина перетворилася на край, який став ареною польсько-українського протистояння з усіма трагічними наслідками.

Листопадові події у Львові вплинули на національне піднесення лемків, внаслідок якого, за висловом одного з священників «на Лемківщині почалась повінь віч, нарад та сходин, які відбувалися майже в кожному селі»⁶.

Під впливом зростання українських національних настроїв з ініціативи о. М. Теслі і вчителя Г. Судомира 3 листопада було скликано зібрання селян з с. Вислок Великий Сяноцького повіту, на якому о. Пантелеймон Шпилька закликав присутніх «активно прилучитися до творення нашої (української – Л. І.) держави»⁷. У східних лемківських громадах населення з піднесенням сприймало та підтримувало ідеї своїх провідників, внаслідок чого було засновано Повітову Українську Національну Раду для Сяноцького повіту з центром у с. Вислок Великий. Головою цієї Ради було обрано о. Пантелеймона Шпильку, а вчителя Г. Судомира призначили

¹ Коковський Ф. Одна картина (Уривок із праці «Визвольні рухи на Лемківщині») // Літопис червоної калини. Ілюстрований журнал історії та побуту. – 1934. – Ч. 5. – С. 2-3; Ганкевич Л. «Лемківська Республіка». Один забутий історичний процес // Життя і право. – 1934. – Ч. 2. – С. 25.

² Ярославин С. Визвольна боротьба на західно-українських землях у 1918 – 1923 рр. – Філадельфія: Накладом гуртка прихильників, 1956. – С. 101.

³ Horbal B. Działalność polityczna Lemków na Lemkowszczyźnie 1918–1921. – Wrocław, 1997. – S.118.

⁴ Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923: Історія / кер. автор. колект. та відп. ред. О. Карпенко. – Івано-Франківськ, 2001. – С. 91.

⁵ В обороні української землі // Діло. – 1918. – 9 жовтня.

⁶ о. Флонт Зиновій. Визвольний відгомін на Лемківщині // Літопис Червоної Калини. – 1930. – Ч. VII–VIII. – С. 5.

⁷ Шпилька П. Визвольні змагання Східної Лемківщини в 1918 році // Анналі Лемківщини. – Ч. 5. – Нью-Йорк: Фондація дослідження Лемківщини, 1993. – С. 73.

керівником Українського Повітового Комісаріату. По всіх громадах було ухвалено завести озброєну поліцію з метою підтримання спокою та порядку. У школах передбачалось запровадження навчання українською мовою. Загалом окружний комісаріат включав тридцять п'ять сіл⁸. Цікаво, що подібні загони поліції на підтримку ЗУНР виникали і в інших повітах. Священик з с. Граб повідомляв, що в «одному селі Ясельського повіту сформовано щось в роді міліції, яка планувала злучитись з наступаючою українською армією»⁹. Власне цей осередок національно-державницького життя одержав в літературі неофіційні назви Східнолемківської, Вислоцької або Команчанської республіки, що на наш погляд є неправильним, оскільки рух український національний рух на Лемківщині відбувався на підтримку Західноукраїнської Народної Республіки проголошеної у Львові.

З кожним днем український національно-визвольний рух міцнів та охоплював щораз більшу територію, розширяючись зі сходу на захід. Вже 16 листопада 1918 р. у с. Гладишів Горлицького повіту відбулось багатолюдне віче за участю близько двох тисяч людей, на яке з'їхались делегати лемківських громад з Новосончівського, Горлицького, Грибівського, Ясельського, Кросненського повітів, а також із Закарпаття. З тогочасної періодики довідуємось, що на віче наголошувалося, що населення Лемківщини прагне з'єднатися з Україною¹⁰. Загалом мусимо відзначити, що виявлені нами матеріали у газеті «Републіка», яка видавалась у тогочасній столиці ЗУНР Станіславові, послужили унікальним джерелом, яке проливає багато світла на невідомі досі події на Лемківщині.

Місцева українська інтелігенція, зважаючи на прохання й наполягання селян, з ініціативи З. Дороцького та інших скликала 27 грудня 1918 р. зібрання лемків до с. Мушина, на яке з'явилося кілька десятків представників місцевої інтелігенції, які проводили серед селян роз'яснювальну роботу, наголошуючи, що поляки для

лемків чужі, як чехи і росіяни. Натомість найближчі лемкам за вірою і звичаями їх брати із Східної Галичини, які ведуть боротьбу за свою українську державу. І тільки з ними, наголошувалося на зборах, лемкам треба об'єднатися. Було вирішено, що всі лемківські громади повинні зняти старих вїттів та громадські ради, а вибрати нових, які б відстоювали українські національні інтереси¹¹. Це зібрання мало важливе значення, оскільки відбувалося у тій частині Лемківщини, де позиції москвофільського руху були надзвичайно міцними. На зборах було прийняте рішення, що Лемківщина має від'єднатися від Польщі та приєднатися до Східної Галичини. Цю акцію повинні були підтримати 26 лемківських громад Мушинського судового повіту, 30 Грибівського, та кілька громад Новосончівського повіту, які зобов'язувались вислати до всіх громад своїх делегатів, обрати так званого «начальника Лемківщини», під керівництвом якого ухвалити й провести відокремлення від Польщі та приєднання до Східної Галичини¹².

Під впливом цього віча активізувалися українські національні домагання в окремих західнолемківських громадах. Їх представники, серед яких Лелюхів, Мілік, Злоцьк, Щавник, Ястрабик, почали знімати вїттів та обирати нових, які перебували в опозиції до польських властей. У Святковій Великій Ясельського повіту було створено Руську Народну Раду, яку очолив місцевий парох о. Петро Каламунецький. Аналогічні Народні ради виникли і в інших громадах Святківської парохії¹³.

Однак з усіх осередків визвольного руху, які засвідчували посилення державотворчих тенденцій серед лемків на підтримку ЗУНР та їх солідаризацію з українським національним рухом, найбільше виділялось згадуване раніше с. Вислок Великий. Із Будапешту для підтримки військової організації сюди прибули 12 українських старшин, які радо зголосились стати на службу в рідній Лемківщині¹⁴. Вони намагались

⁸ Під польським наїздом. Лемківщина. Оповідання втікачів // Републіка. – 1919. – 5 лютого.

⁹ о. Флюнт Зиновій. Визвольний відгомін на Лемківщині // Літопис Червоної Калини. – 1930. – Ч. VII-VIII. – С. 5.

¹⁰ *Перейма Т.* Під польським наїздом // Републіка. – 1919. – 18 марта.

¹¹ Лемківщина пропадає! Голос о ратунок // Републіка. – 1919. – 26 лютого.

¹² Лемківщина пропадає! Голос о ратунок // Републіка. – 1919. – 27 лютого.

¹³ *Олійник М.* Пізнаваймо рідні оселі // Наш Лемко. – 1938. – 15 листопада.

¹⁴ о. П. Шпилька. – Вказ. праця. – С. 79.

зорганізувати народ в регіоні та проводити роз'яснювальну роботу. З початком листопада 1918 р. командант станиці української жандармерії в Щавнім, В. Курка та капраль В. Свистун, яких було прислано з Будапешту, на прохання П. Шпильки, скликали у Височанах та Куляшному збори, щоб пояснити людям ситуацію. На скликані збори зійшлися майже всі чоловіки з громад, які одногосно «заявилися за приналежність до української держави»¹⁵. Однак загалом у військовому відношенні ці старшини мало що могли вирішити. У цей відповідальний час потрібно було значно більше вправних, відважних та досвідчених старшин.

Повітова Українська Національна Рада для Сяноцького повіту, яка згодом була перенесена до Команчі проіснувала до 24 січня 1919 р., коли поляки захопили село. Лемки зазнали ще більшої наруги та знущань з боку поляків, які, щоб загальмувати український національний рух, вдалися до радикальних кроків. Тогочасна преса повідомляла про їх жорстоку поведінку, утиск української мови, грабунки та реквізиції. Особливу увагу поляки звертали на найбільш свідомих представників української нації серед лемків. Арешту піддавались національно свідомі вчителі. Було заарештовано усіх новопоставлених громадських комісарів та найбільш активних селян, проведено ревізії у помешканнях лемківської інтелігенції, а в околиці с. Мушино навіть оголошено стан облоги. За таких обставин польська сторона вдавалась до крайніх заходів внаслідок яких лемки платили життям. Зокрема в с. Улюч, де селяни чинили опір організованій поляками реквізиції, кількох із них було застрелено, в тому числі 14-річного учня гімназії Власевича¹⁶. З інших джерел відомо, що в Команчі поляки вбили вчителя¹⁷, у с. Ребетів Горлицького повіту війта І. Мороха¹⁸.

Про активну участь лемків за ідею української державності та солідаризацію із ЗУНР

свідчать загони поліції з с. Прелуки, які на клич А. Кира, команданта Команчанської поліції, об'єдналися із загонами з Прелук, Туринська, Репеді, Команчі, Душатино, Микова та Щавного, Камянок, Суковатого, які налічували майже 350 осіб, «з них 80 було озброєно в кріси системи Манліхера, 40 системи Верндля, а решта вилами і косами». Противник домагався, щоб повсталі склали зброю, а вони лишать Прелуки та повсталі загони поліції воювали до кінця¹⁹.

Першою жертвою боїв з польським військом на захист осередку українського державницького руху на підтримку ЗУНР був вбитий 17 грудня 1918 р. І. Бичок, учасник боїв за станицю жандармерії у с. Щавне. Його урочисто було поховано на цвинтарі біля церкви у с. Прилуки. Серед інших загиблих у бою за с. Команча знаходимо селянина І. Корнафеля, Ф. Чура. На цвинтарі у Команчі знаходяться могили коменданта Команчанської жандармерії Щуровського та жандарма Федора, які загинули під час боїв за залізничний вокзал та станицю жандармерії в Команчі 19 січня 1919 р. У с. Щербанівка коло Прелук поховано коменданта станиці жандармерії в Маневі Г. Чолача. У Щавному Сяноцького повіту є могили двох жандармів, що прибули з Будапешту та загинули 23 січня 1919 р. На Сяноцькому цвинтарі у спільній могилі поховані стрільці УГА: Онуфрій Подоляк Іван, Василь та Тимко Собківі, які брали участь у битві під Устріками долішніми у грудні 1918 р. У цьому ж бою загинув хорунжий УСС Я. Мекелита, похоронений у с. Сянічок²⁰.

Жорстокі дії тільки посилювали антипольські настрої серед лемків, які у відповідь організували 5 березня 1919 року у с. Фльоринка, 9 березня – у Брунарах Грибівського повіту, а 16 березня – у Криниці Новосончівського повіту зібрання, основним питанням яких було відокремлення Лемківщини від Польщі²¹.

¹⁵ Коковський Ф. Одна картина (Уривок із праці «Визвольні рухи на Лемківщині») // Літопис Червоної Калини. Ілюстрований журнал історії та побуту. – 1934. – Ч. 5 (травень). – С. 2.

¹⁶ Під польським наїздом. Лемківщина. Оповідання втікачів // Републіка. – 1919. – 6 лютого.

¹⁷ На Лемківщині. Польські насильства. Напір чехів // Републіка. – 1919. – 13 лютого.

¹⁸ Перейма Т. Під польським наїздом // Републіка. – 1919. – 18 марта.

¹⁹ Коковський Ф. Прелучанська міліція // Літопис червоної калини. Ілюстрований журнал історії та побуту. – 1934. – Ч. 11(листопад). – С. 3.

²⁰ Коковський Ф. Забуті могили // Життя і знання. – 1933. – листопад. Ч. 11. – С. 306–307.

²¹ Archiwum Państwowe w Krakowie – Zespół SPG II. – Sygn.10. («Zgromadzenia za oderwaniem sie Lemkowszyzny od Polski i proklamacja 9 marca 1919 r.»).

Щоб захистити ідею української державності та протистояти польському насиллю частина лемків активно підтримала організацію військових формувань, зокрема створення Української Галицької Армії, мобілізуючись до її лав. На жаль, немає складеного списку воїнів УГА лемківського походження. Ю. Тарнович нарахував лише 42 добре знайомих йому стрільців УСС та УГА з Лемківщини, зауважуючи, що їх було значно більше²².

На Лемківщині УГА була представлена лівим крилом південно-західного фронту, групою «Лютовиська», командиром якої був четар Ю. Дякунчак. Ця група не творила суцільного фронту, а тільки виставляла потужні застави вздовж річки Сяну. Таких охоронних застав на січень 1919 р. було п'ять. Найсильніша з них – бойова група – розташовувалась у с. Чорне і мала 4 сотні, кожна з яких нараховувала близько 150 стрільців. Сотні були розташовані у лемківських громадах Мочари (під командою четаря Татомира), Задвір'я (четаря Мороза), Телешниця Ошварова (четаря Дениса), а також у Телесниці Сяній²³.

Усе ж осередки українського державницького життя на підтримку ЗУНР, незважаючи на піднесений настрій і значну підтримку серед частини лемківського населення, зазнали поразки через низку об'єктивних причин. Вона не мала ні безпосереднього зв'язку із ЗУНР, ні військових формувань, ні коштів, а центральне керівництво ЗУНР не могло допомогти, оскільки вся його увага була прикута до Львова.

Події українського національно-визвольного руху не залишили осторонь і населення закарпатської частини Лемківщини, яке перебувало під владою Угорщини. Перший осередок національного визволення утворився тут 8 листопада 1918 р. у с. Любовня, де було скликане чисельне віче під проводом о. Омеляна Невицького. Очевидець тих подій згадував: «плив з усіх сторін

нарід ... Була хвилинка, якої наш руський нарід ще не переживав»²⁴.

У результаті цієї маніфестації, яка прийняла рішення про відокремлення Закарпаття від Угорщини та приєднання до України, було обрано Руську Народну Раду, покликану консолідувати закарпатських лемків навколо української національно-політичної програми. Головою Народної Ради було обрано М. Михалича, секретарем – о. Омеляна Невицького, членами стали М. Біс та Й. Хром'як²⁵. Без сумніву, ці події певним чином радикалізували суспільні настрої.

З ініціативи Ради учасники зібрання прийняли маніфест, у якому проголошувалось: «Рада оживлена духом демократичних часів, поїде путем, ведучим кь полной національній свободі нашого народу»²⁶. У цьому контексті надзвичайно важлива інша відозва Руської Народної Ради під назвою «Читайте всі», що спростовує твердження ряду істориків, які нав'язують лемкам антиукраїнську (русинську) ідентичність. У ній стверджувалось: «Ми, Русини живемо в Карпатах, ми називаємося Карпатськими Русинами. Але ми знаємо, що за Карпатами такі самі Русини живуть, як і ми. Мова, звичаї і віра їх така, як і у нас, і вони є нашими братами. Ми з ними етнографічно творимо один великий, багатомільйонний народ. Цей руський народ не живе в одній країні. Він є розділений... Але одне ми знаємо з впевненістю, що руський народ не згине на віки»²⁷. Національні домагання закарпатських лемків знайшли відображення й у рішеннях громадських рад Земплінської та Шаришської жуп, де стверджувалось, що тільки «наше об'єднання з братами, що живуть від нас на схід, забезпечить назавжди нашу національну незалежність і нашу материнську мову»²⁸. Вважаємо, за доцільне наголосити, що ці домагання пропагувала радянська історіографія.

У листопаді 1918 р. центр Руської Народної

²² Тарнович Ю. Ілюстрована історія України. – Львів: Інститут народознавства України, 1998. – С. 223.

²³ Микитюк Д. Українська Галицька Армія у 40-річчя її участі у визвольних змаганнях. – Вінніпег, 1958. – С. 122.

²⁴ о. Пап. Історія Закарпаття. Т. 3. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2003. – С. 612

²⁵ Ванат І. Нариси новітньої історії українців Східної Словаччини. – Кн.1 (1918–1938). – 2003. – Пряшів: Словацьке педагогічне видавництво в Братиславі, 1979. – С. 60.

²⁶ Ортоскоп. Державні змагання Прикарпатської України. – Відень. – 1924. – С. 10.

²⁷ Музей Української культури у Свиднику (Словаччина). – Експозиція; Приватний архів академіка Миколи Мушинки у Пряшеві (Словаччина).

Ради був перенесений до Пряшева, а її головою став активний прихильник москвофільського руху А. Бескид, який намагався змінити характер діяльності Ради. Щоб з'ясувати національні прагнення лемків, з ініціативи Руської Народної Ради було розіслано анкети у всі лемківські громади. Із 55 отриманих відповідей 51 була проти Угорщини, 2 – за, і 2 залишилися незаповненими. На питання, чи хочуть лемки належати до України, 25 відповіли позитивно, 20 висловилися за незалежність Закарпаття, а 3 хотіли б приєднатися до України, але зауважили, що не мають можливості, бо за горами Польща. У 5 відповідях було висловлено бажання належати до України, а якщо це не можливо, то до Чехословаччини. Деякі громади відповіли дуже різко та переконливо: «де більша частина – і ми там, до України»; «наші селяни до України хочуть приєднатися»; «нашим селянам Русь-Україна найліпша є»²⁹. Власне про це писав в одному з листів-спогадів у 1921 р. і сам о. Омелян Невицький, зауважуючи, що вже у листопаді під впливом подій у Львові «подержано ньсколько організующих вьч: в Бардиевъ, в Свиднику, в Стропковах, в Межилаборцу и в Гуменном. Серед народу збуджувалося заінтересованья до народного дѣла. Одушевленье селянов было незвычайно великое... Большинство народу стояло тогда за Украинаю»³⁰.

Отже, лемки виступали проти злуки з Угорщиною та Чехословаччиною. Більшість закарпатських лемків хотіло об'єднатися з українською нацією. Водночас відповіді засвідчують недостатню їх національну свідомість.

У цей час А. Бескид почав активно пропагувати серед лемків ідею приєднання Лемківщини до Чехословаччини, яка фактично визріла і розвинулась серед емігрантів у США. Він скликав своїх прихильників до міста Кошиці, де 21 грудня 1918 р. було проведено офіційну злуку Пряшівської Руської Народної Ради та москвофілів із галицької частини Лемківщини в одну органі-

зацію – «Карпаторуську Народну Раду». Членами її були в основному каноніки пряшівської капітули, серед яких – о. І. Хапат, о. Й. Войтович, о. С. Смандрай, о. М. Руснак, о. І. Коротний та о. І. Кізак.³¹ З цього приводу священник Зиновій Флюнт згадував: «Між тим лемківські делегати їздили по Чехах, нараджувалися, торгували, пирували, а народ годувався вістями, чекав і туманів»³².

Пізніше, 7 січня 1919 р., А. Бескид разом зі своїми прихильниками ухвалили у Пряшеві злуку Прикарпатської Русі з Чехословацькою республікою. Ці події викликали обурення та численні протести серед лемків. У результаті 31 січня 1919 р. у Пряшеві відбулися збори, на яких вкотре було задекларовано національну позицію Руської Народної Ради. Її голова о. Омелян Невицький у своїй промові представив волю народу, висловлену на окружних вічах у Бардієві, Свиднику, Стропковах, Лаборцю, Гуменному, зауваживши: «Ціла Карпатская Русь й злучена з нею ціла Лемковщина, торжественно виголошує, что присоединяется к Україні!»³³.

Виходячи з цього надзвичайну вагу отримують слова із донесення словацького політика Мілана Годжі, який відзначав, що делегація русинів, що була у нього в грудні 1918 р., висловлювала бажання приєднатися саме до України. І тільки в тому випадку, якщо це буде неможливим, – до Чехословаччини³⁴.

Таким чином, бажанням значної частини лемків було об'єднатися саме з Україною. Натомість приєднання до Чехословаччини сприймалось як альтернативний варіант, у якому галицькі лемки хотіли звільнитись від Польщі, а закарпатські – від Угорщини.

На жаль, майже не було провідників, які б прислухались до національного волевиявлення лемків. Непрошені керівники зрадили народні маси. Як наслідок, на Паризькій мирній конференції було прийнято рішення про приєднання закарпатських лемків до Чехословаччини,

²⁸ *Сміян П.* Жовтнева революція і Закарпаття 1917-1919 рр. – Львів, 1972. – С. 32

²⁹ Державний архів Львівської області, ф.121, оп.1, спр. 344, арк.107; Ортоскоп. Вказ праця. – С.12

³⁰ Лист зберігається у приватному архіві академіка Миколи Мушинки у Пряшеві (Словаччина)

³¹ *Перейма Т.* Голос і воля Лемківщини // Републіка. – 1919. – 6 марта

³² *Флюнт З.* Визвольний відгомін на Лемківщині // Літопис Червоної Калини. – 1930. – Ч. VII-VIII. – С.6

³³ *Оршан Я.* Закарпаття. – Париж, 1938. – С.6

³⁴ Шробарова книга о Русинах // Свобода. – 1929. – 21 фебруара

а галицька частина Лемківщини залишилась за Польщею. Цей штучний поділ став трагічним результатом, який винесли лемки з національно-визвольних змагань 1918–1919 років.

Водночас одночасно з національним рухом, який мав проукраїнський характер, у галицькій частині Лемківщини розгортався і визвольний рух під впливом москвофілів. У листопаді 1918 р. в Криниці було створено Руську Раду для Новосончівського, у Гладішеві – для Горлицького, Ясельського і Кросненського, а в с. Снітниця – для Грибівського повітів. Об'єднав усі Ради «Верховний Лемківський Союз» у м. Горлиці, президентом якого був о. Михайло Юрчакевич, парох с. Чорне³⁵. Сформований «руський уряд» на чолі з президентом Я. Качмариком керував

усім москвофільським політичним рухом на Лемківщині.

Загалом, події на Лемківщині 1918–1919 рр. стали яскравим свідченням боротьби населення за національне визволення. Визвольні змагання певним чином змусили людей, які так чи інакше були їх безпосередніми учасниками, мислити категоріями «свій – чужий». Зазначені процеси стали переломним етапом у національній самоідентифікації лемків. У контексті цих подій значна частина населення Лемківщини задекларувала свою національну позицію. І хоча москвофільські осередки розгортали активну діяльність, національно-визвольний рух на Лемківщині відбувався в контексті загальнонаціональних процесів українського державотворення.

References

Horbal B. Horbal B. Działalność polityczna Lemków na Lemkowszczyźnie 1918–1921. – Wrocław, 1997. – S.118

Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika. 1918–1923: Istoriiia / ker. avtor. kolekt. ta vidp. red. O.Karpenko. – Ivano-Frankivsk, 2001. – S.91[in Ukrainian].

Mykytiuk D. (1958) Ukrainska Halytska Armiia u 40-richchia yii uchasty u vyzvolnykh zmahannakh. – Vinnipeh. [in Ukrainian].

Pap S.(2003) Istoriiia Zakarpattia T.3. – Ivano-Frankivsk: Nova Zoria, 2003.[in Ukrainian].

Smiian P. (1972) Zhovtneva revoliutsiia i Zakarpattia 1917–1919 rr. – Lviv.[in Ukrainian].

Tarnovych Yu. (1998) Iliustrovana istoriia Lemkivshchyny.–Lviv:Instytut narodoznavstva NAN Ukrainy. [in Ukrainian].

Vanat I. (1979) Narysy novitnoi istorii ukrainsiv Skhidnoi Slovachchyny. – Kn.1– Priashiv: Slovatske pedah-ne vyd-vo v Bratislavi.[in Ukrainian].

Yaroslavyn S. (1956)*Vyzvolna borotba na zakhidno-ukrainskykh zemliakh u 1918–1923 rr.* Filadelfiia: Nakladom hurtka prykhylnykyv [in Ukrainian].

³⁵ Ганкевич Л. «Лемківська Республіка». Один забутий історичний процес // Життя і право. – 1934. – Ч.2. – С.25.